

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt: 6. No. 19. 1942

HEKİM HACI PAŞAYI TALEBESİNDEN SİNAN PAŞANIN METHETMESİ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

İstanbul kütüphanelerinde çok değerli Türk Müelliflerinin el yazisiyle ve istinsah edilmiş müteaddid eserleri mevcuttur. Bu eserlerde bazan müellifleri hakkında mühim ve tercemei hal kitaplarına geçmemiş malûmata müsadif oluyoruz. Bunlar ancak bu eserlerin yalnız mazruflarile değil zarflerile yani muhteviyatından haric notlar tetkik olundukça meydana çıkıyor.

Anadolumuzun İbni Sina'sı denmeğe seza olan, Mısırdaki tıp ve ilim tahsilinden sonra Aydın oğlu Mehmed beyin daveti üzerine Birgi'ye gelen Konyalı Hacı Paşa (Hızır bin Ali) nin İstanbul kütüphanelerinde tamamen telif mahiyetinde Arabca bir çok eserleri vardır, ve bunların el yazisiyle nüshaları az değildir. Nitekim Topkapı sarayında Ahmed III kütüphanesinde 2070 Numarada Kitabüşşifa (شفاء الالام ودواء الالام) eseri Hacı paşamızın el yazisiyle olan nüshadır. İşte bu nüsha vefat tarihi olan 820 (1417) senesinden Saraya intikal edinceye kadar bir çok ellerde dolaşmıştır. Muhakkak ki hayatından beri gelen en eski nüshalardandır. İşte bu nüshanın başındaki boş sahifede talebesinden olduğu yazılan Sinan paşanın Hacı paşaya 3 beyitli bir methiyesi vardır. (şekil-1) Bunun başı veya sonu varını bilmiyoruz. Bu güne kadar başka bir sureti elimize geçmedi.

Tercemesini üsdadımız Profesör Şerefeddin Yaltkayadan reca ettik, bize bu suretle mealen terceme ettiler :

— Şifa kitabı ariflerin göğsünün şifasıdır (1):

Ondan fazilet erbabının mahrum kalması bir bedbahtlıktır.

[1] Mısra'daki (لصدور) kelimesi (لصدر) olursa vezin dürüst olur.
(Mütercim notu)

Kavak kapısı - Mukaddeme hastanesinin yegâne kapısı. Muahheren kavakda beylik fırın ile Silâhhane inşasından sonra buradan et ve etmek girdiği gibi Haydarpaşa ciheti şeref alalı yalnız cenazeler buradan çıkarılmıştır.

Odunluk kapısı - Bu kapı 1279 (1863) de hastane bahçesi büyüyünce Haydarpaşa demir yolu merkezi yanına getirilmiştir, (8). 1290 (1875) den beri burası pek şereflenmiştir...

Hastanesinin tabibi evvelleri :

1262 (1846) de hastane resmen küşad olunca birinci tabib (evvel) Miralay Mustafa beydir. Muahheren müdür olmuştur. İkincisi Miralay... Akif, Üçüncüsü Haffaf Emin bey oldu ki tabibi evvelliğini yazmağa lüzum görülmedi.

1286 (1870) de Karagümrüklü Miralay Mehmed Emin bey tabibi evvel olmuştur. Bu esnalarda sıhhiye dairesi küşad olunmuştur.

1294 (1878) de Bergamalı Miralay Mehmed bey tabibi evvel nasb olunmuştur ki muahheren Mirliya olmuştur. 6 Şubat 1310 (1894) de Miralay Mehmed Şakir tabibi evvel vekâletini dokuz ay yapmıştır.

(8) Haydarpaşa demir yolunun vaktile içeride olan mevkif ve merkezinde Sent Eftimi Manastırı ve ayazması varmış. Bunun hakkında da eserde mühim malûmat mündericidir. Haydarpaşada Sultan Ahmed çeşmesinin 1023 (1614) tarihli bir kitabesi olduğu gibi balmumcu yalısı altında Haydarpaşa deresi namile İbrahim ağa çayırı zaviyesinde dere üzerinde cedid kitabesi 1304 (1888) tarihlidir. Yazma esere müracaat Dr. A.S.Ü.

HAYDARPAŞA HASTANESİNİN 1310 (1894) SENESİ İSTATİSTİĞİNE DAİR.

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Tabib Miralay elhac Mehmed Şakir'in Haydarpaşa hastanesinin 1310 senesi iptidasından (Bir Mart) intihasına değin yazdığı bir senelik istatistik tıbbî cedveli vardır [1].

Buna göre tatbikat ve ameliyat mektebi ittihaz olunan Haydarpaşa hastanesine bir Mart 1310 dan sene nihayetine kadar berayi tedavi ve ameliyat 6556 kişi girmiştir. Bunun 5091'i tamamen

[1] Bayezidde şehir ve inkilab vesikalari müzesi M. Cevdet kütüphanesi Yazma kısım N. 23 B.

iyileşmişler. 237 kişi oldukça iyileşmiş. 104 ü de aynı halde kalmıştır. 236 kişi tebdili havaya yollanmıştır. 23 kişi vazifeden ihrac olunmuştur. 449 hasta nizamiye hizmetini ifa edemediğinden redif sınıfına naklolunmuştur. 24 hasta mustahfaza ayrılmıştır. 44 hasta hidematı hafifeye ayrılmış, hademe olmuşlardır. 51 kişi hastanede hademe kalmıştır. 6556 kişiden 8+115 i ölmüştür. Saraydan hastaneye 332 kişi girmiş 33 ü ölmüştür. Bütün sivil ve asker vefiyat 156 dır. Bu da % 2,2 nisbetindedir.

Musablar ve vefiyat hastalıklara göre ayrıca birer bahisle ilâve olunmuştur. Müellifin burada bazan umumî ve şahsî müşahedelere müstenid fikirleri vardır. Aklî hastalıklara musab olanlar Toptaşı bimarhânesine gönderilmiştir [2].

48 hastadan 20 si kulak hastalıklarına müptelâ olduklarından dolayı babı seraskeride kâin (daire hastanesi) ne gönderilmiştir. Kulaklarından şikâyeti olanlar berayi tedavi babı seraskeride bulunan tabib mütehassıs da gönderiliyor. Lâkin bunun zorluğundan bir kulak mütehassısının hastaneye haftada bir kaç gün devamı istenmiştir.

Üsküdar mutasarrıflığından Üsküdar da Belediye dairesine mahsus Guraba hastanesi olmadığından her türlü cerihalarla mecruh olnlara haydarpaşa hastanesine naklolunmaktadır.

Bu raporda (askerlerden dişleri çürüyüp de bunlardan işe yaramayanları doldurmak ve bunları kullanmak için henoz askerî cerrahlardan bu sanatı mühimmeyi öğrenenler pek nadir olmakla ekseriya doldurmakla kullanılabilir dişler ihrac olunarak atılıyor. Binaenaleyh dişlerin insan için pek lüzumlu bir alet olduğunu isbat ve irae etmek için vücudun kavis makamında en yüksek ve en mühim bir yerde ağızda bulunması dahi derececi ehemmiyetine delildir.

Payitahtda askerî cerrahlardan dişciliğe pek heveskâr olanlar haylıca mevcut ise de bu sanatı mühimmeyi ehil ve erbabından öğretilmek hususunda irade sadir olsa 3 ayda pek çok erbabı iktidar yetişir, ileride ordu merkezlerinde bulunanlara da birer muallim gönderilerek fenni cerrahî osmaninin şu mühim kısmı ikmâl olunacağı varidi hatır olur) demektedir.

[2] Müellif burada : (Deme Mecnun ile Ferhata deli,
Halkın her biri gûna deli)

Nev'i beşerin her birinde birer parça cinneti seri'üz zeval ve kalilüd devam bulunur. Hele cüz'i hiddet ve öfke bile cinnetten addolunur demektedir.

Raporun sonunda fitkadan bahsediyor. Anadolu'da fitka (debbe) dendiğini, kasıklarda olan yarığa beynennas (yarımlık veya kasık yarığı) dendiğini 1288 de hastane seririyatı hariciyesinde Miralay Volkoviç beyin (Miralay Hacı Mehmet Şakir muavini iken) fitkılılara sözünü nakletmektedir. Ta'kim hakkında raporda şu satırları pek mühimdir :

(Dafiüt taaffün usulü mehasin şumulünün ettiği hizmet inkâr olunmadığından İngiltereli cerrahı şehîr Lister nam muallimi zikri Cemil ile yadetmekliğe kendimizi borçlu görüyoruz).

Doktor Miralay Mehmed Şakir İbrahim beyin bu raporu çok mühimdir. Kendisinin zamanının ilmi çalışmalarına göre yazdığı bu eser aynen tab olunmalıdır. Kütüphanelerimizde bu kabil raporlar az değildir. Bunlar hekimlerimizin hastanelerde ilmi surette çalışdıklarını gösterir. Buraya aldığımız hülâsa Haydarpaşa hastanesi tarihçesi XIX uncu asır sonundaki tıp tarihimiz noktasından pek kıymetlidir. Şahsî mütaleaları ve müşahedelerine binaen fikirleri kendisinin bir alim kafası taşıdığını göstermektedir.

Diğer yazı da bıraktığı risaleleri gibi bu da basılmamıştır.

BİRİNCİ MURADIN KOSVADA ALDIĞI YARAYI GÖSTEREN BİR TÜRK MİNYATÜRÜ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Kosva muharebesinden sonra sahayı dolaşan birinci Murad'ın bir Sırp neferinin yaralaması ile 791 (1388) da şehid düştüğünü, Bursaya naklolunarak cesedinin batın azalarının Kosvada bir Türbe'de medfun olduğunu biliyoruz. Bu sahayı canlandıran bir resme tesadüf etmemişdik. Tarih kitaplarında vakia bunu temsilen resimlere tesadüf edilirse de buraya koyduğumuz resimdeki gibi ifade edilmemiştir. Topkapı sarayında Hazine kütüphanesinde 1523 numarada kayıtlı meşhur Hünernamenin 94 a varakında birinci Murad'ın Kosvada şahadetine aid şu mühim minyatürü bulduk [1]. XVI ıncı asırda Türk tarzında yapılan bu minyatüre göre birinci

[1] Bu minyatür Hünername ve minyatürleri izahat ile birlikde Güzeli Sanatlar mecmuası birinci sayısında (1940) Topkapı sarayı müzesinin Fazıl müdürü Bay Tahsin Öz'ün makalesinde intişar etmiştir.